
Flere ventelønsmottakere – en konsekvens av omstillingene i statlig virksomhet

Av: JØRN HANDAL

SAMMENDRAG

I desember i fjor mottok 1 578 personer ventelønn. Dette er en stønad som tidligere ansatte i offentlige virksomheter som er blitt overflødige som følge av omstillinger, har krav på.

Ventelønsmottakere har relativt høy alder. Andelen av ventelønsmottakerne som er i aldersgruppen over 60 år er 66,7 prosent. Til sammenligning utgjør denne aldersgruppen 10,5 prosent blant dagpengemottakere. Den høye alderen til ventelønsmottakerne gjenspeiles også i lengden på den innvilgede stønadsperioden. Her er det de som har krav på ventelønn i mer enn syv år som utgjør den klart største andelen.

Tilgangen av nye ventelønsmottakere sammenfaller i stor grad med de store omstillingene som flere statlige virksomheter har vært igjennom, slik som de store omstillingene i Telenor og Posten på midten av 90-tallet. Det finnes fortsatt personer som ble rammet av nedbemanninger i statlige virksomheter på 90-tallet som mottar ventelønn. De som kom med på ventelønnsordningen i 2006 eller 2007 utgjør en liten andel av ventelønsmottakerne. Dette vil, sammen med høy alder blant majoriteten av ventelønsmottakerne, innebære at antallet ventelønsmottakere etter hvert vil gå sterkt ned.

Alderen til nye ventelønsmottakere er gjennomgående høyere enn for dagpengemottakere. Mens 93 prosent av ventelønsmottakerne var 50 år eller eldre i det de kom med på ordningen, utgjorde den samme aldersgruppen 25 prosent av dagpengemottakerne. Varigheten på stønadsperioden for ventelønsmottakerne er betydelig lenger enn for dagpengemottakerne, også når det justeres for alder.

INNLEDNING

I desember 2007 var det 2 024 personer som hadde rett til å motta ventelønn. Av disse mottok 1 578 ventelønn, mens 288 var i midlertidig arbeid som medførte bortfall av ventelønn og 151 var sykmeldte. I denne artikkelen vil det bare bli sett på de 1 578 personene som mottok ventelønn i desember.

I en tid med knapphet på arbeidskraft, er det et viktig mål for NAV å få flere ut i arbeid slik at sysselsettings-

behovene blir dekket. De som mottar ventelønn utgjør i så måte en utnyttet ressurs for samfunnet. Denne artikkelen vil imidlertid ikke ta for seg de kostnadmessige sidene ved denne ordningen, men heller fokusere på hvilke kjennetegn personer i denne gruppen har.

En viktig forutsetning for å kunne kreve ventelønn er at man er reell arbeidssøker. Dette gjelder også for dagpengemottakere, noe som i det følgende gjør det naturlig å sammenligne disse to gruppene.

Noen fakta om ventelønn

Ventelønn er en ordning som skriver seg langt tilbake i historien. Regler om ventelønn («ventepenger») ble innført i tjenestemannsloven av 1918. På dette tidspunktet fantes det ikke noen allmenn inntektssikringsordning ved arbeidsløshet i Norge, og denne ordningen var da ment for statlige ansatte som ble oppsagt. Ved en utarbeidelse av tjenestemannsloven i 1977, var det et mål at ventelønnen skulle tilnærmes ordningen med vartpenger. Dette innebar blant annet at stønaden ble økt fra å dekke 60 prosent til å dekke 66 prosent av tidligere lønn. Den någjeldende tjenestemannsloven fra 1983 videreførte i hovedsak bestemmelsene fra 1977. I 2002 ble reglene for å motta ventelønn strammet inn slik at de skulle sammenfalle mer med dagpengeregelverket. Blant annet ble varigheten på

stønadsoppholdet kortet ned, slik at 12 år nå er det lengste man kan motta ytelsen. For å motta ventelønn må man enten være oppsagt på grunn av omstillinger, ikke ha de kvalifikasjonene som arbeidet krever, eller være varig uskikket til å forsvarlig utføre sin tjeneste på grunn av sykdom. Vedkommende må ha vært fast ansatt i to år, eller eventuelt midlertidig ansatt i fire år, for å kunne gjøre krav på ventelønn. Det kan kun tilstås ventelønn om det ikke finnes annet høvelig arbeid, noe som i praksis skal bety at den det gjelder må være reell arbeidssøker. Det er NAV som behandler og fatter vedtak i søknader som har med ventelønn å gjøre. I NAVs statistikk blir ventelønsmottakere gruppert enten som helt ledige, delvis ledige, tiltaksdel-taker eller som andre arbeidssøkere.

ALDEREN TIL VENTELØNSMOTTAKERE

Ventelønsmottakerne består særlig av personer over 60 år (se figur 1). Denne gruppen utgjør 66,7 prosent av det totale antallet. Sammenlignet med alderssammensetningen til dagpengemottaker (se figur 2), er denne andelen langt høyere. Den høye alderen til ventelønsmottakerne betyr at mange innenfor denne gruppen vil gå av med pensjon om noen år. Dette vil føre til at antallet ventelønsmottakere trolig vil gå ned.

Den høye andelen i den eldste aldersgruppen må sees i sammenheng med måten omstillingene har skjedd på. Flere av de som ble oppsagt under de store omstillingene en del statlige virksomheter var igjennom, hadde ensidig kompetanse og lite variert yrkeserfaring. Dette gjorde at tilbudet om å motta ventelønn kanskje ble lettere å akseptere for personer innenfor denne gruppen.

Flere andre faktorer har også medvirket til at de eldre aldersgruppene utgjør en så stor andel blant ventelønsmottakerne. En viktig grunn er at det ofte var eldre arbeidstakere som ble tilbudt ventelønn som en del av

sluttpakken når nedbemanning fant sted. Hvor lenge man kan motta ventelønn avhenger av hvor lenge man har jobbet i staten og alderen ved overgang til ordning. Lengre ansiennitet og høyere alder fører altså til at man vil ha krav på å motta ventelønn for en lengre periode. En tungtveiende årsak er også den lite varierte yrkeserfaringen. De har ofte kun jobbet på én arbeidsplass i størsteparten av sitt yrkesaktive liv og har derfor mye av sin kompetanse knyttet til et begrenset arbeidsområde.

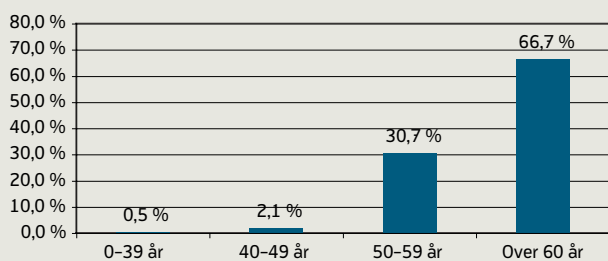
INNVILGELSEPERIODE

I figur 3 kan vi se at en stor andel av ventelønsmottakerne har fått innvilget ventelønn for en lang periode. Forklaringen på dette er at flere av de som nå mottar ventelønn kom med i ordningen før regelverksendringen i 2002. Etter at dette regelverket trådte i kraft, er 12 år det lengste man kan motta ventelønn.

Lange stønadsperioder blant ventelønsmottakerne skyldes også at en sterk overvekt av eldre arbeidstakere, som hadde jobbet lenge i bedriften, fikk tilbud om ventelønn som en del av en sluttpakke i forbindelse med nedbemanning.

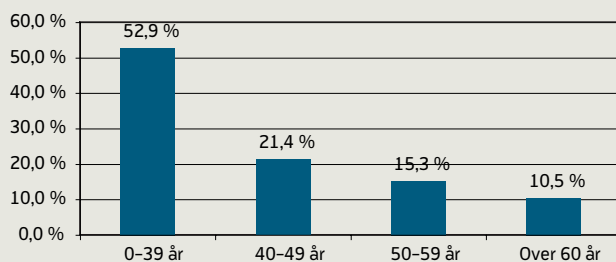
47 prosent av ventelønsmottakerne kom inn på ordningen etter regelverksendringen i 2002. I figur 4 og 5 ser vi også at de som mottok ventelønn før regelverksendringen, i noe større grad er dominert av personer som har fått innvilget ventelønn for en svært lang periode. En stor andel av de som kom med etter regelverksendringen i 2002 har fått innvilget en stønadsperiode på over 12 år. Dette kommer av at det i forbindelse med regelverksendringen ble innført en overgangsperiode som skulle gjelde inntil 1. januar 2005.

Figur 1:
Ventelønsmottakere fordelt etter alder.
Desember 2007.

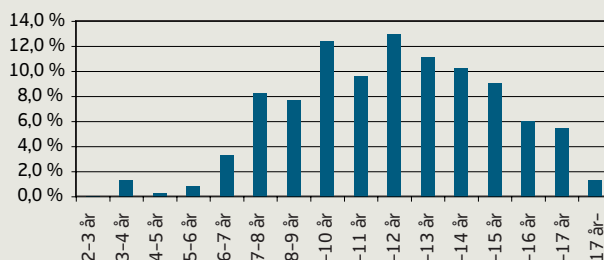
KILDE: NAV

Figur 2:
Dagpengemottakere fordelt etter alder. Desember 2007.

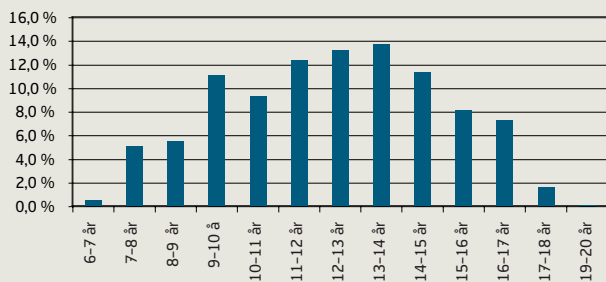
KILDE: NAV

Figur 3:
Ventelønsmottakere fordelt etter hvor lenge de har krav på ventelønn. Desember 2007.

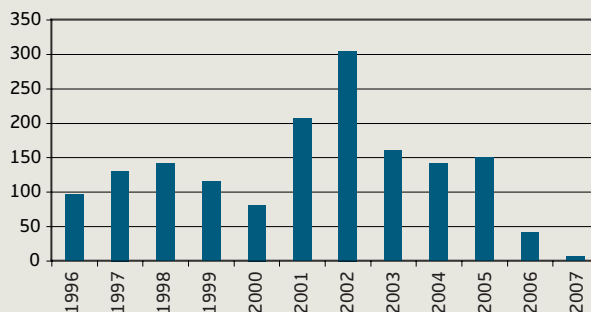
KILDE: NAV

Figur 4:
Ventelønsmottagere fra perioden før regelverks-
endringen fordelt etter innvilgelseslengde.
Desember 2007

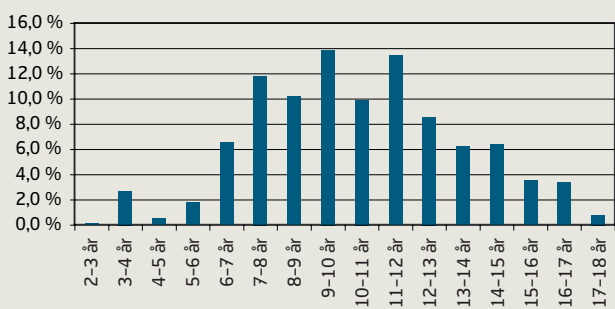
KILDE: NAV

Figur 6:
Ventelønsmottakerne fordelt etter hvilket år de
første gang mottok stønaden.

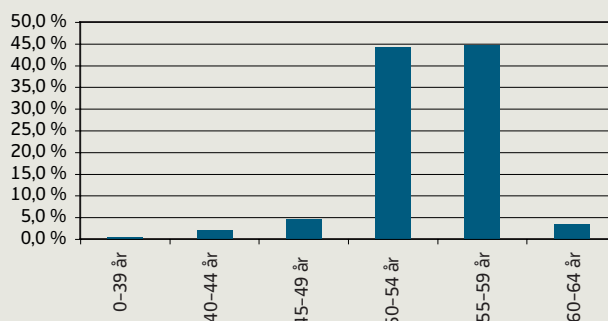
KILDE: NAV

Figur 5:
Ventelønsmottagere fra perioden etter regel-
verksendringen fordelt etter innvilgelseslengde.
Desember 2007.

KILDE: NAV

Figur 7:
Ventelønsmottakere fordelt etter alder ved over-
gang til stønaden. Desember 2007.

KILDE: NAV

ANTALLET NYE VENTELØNNSMOTTAKERE - HØYEST I 2002

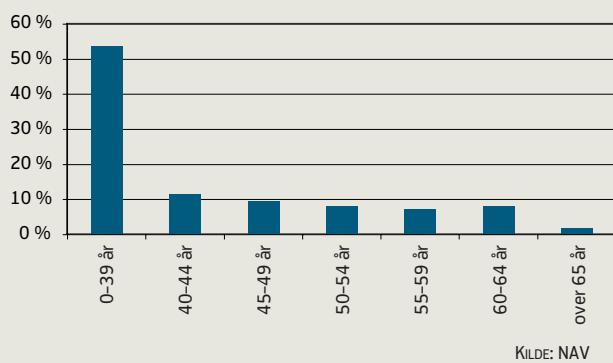
Figur 6 viser fordelingen av ventelønsmottakere fordelt etter hvilket år de kom med på ordningen. Den klart største gruppen utgjør de som ble oppsagt i 2002, mens også de som første gang mottok ventelønn i 2001 og 2003–2005 utgjør en stor andel. Det høye antallet i gruppene faller sammen med store nedskjæringer i flere statlige virksomheter i tidsrommet 2000 til 2003. Særlig Posten og Telenor gikk gjennom store omstillinger i denne perioden. I 2000 ble Telenor delvis privatisert og børsnotert, mens Posten ble omgjort til et statlig aksjeselskap i 2002. I tillegg ble den tidligere eneretten som Posten hadde på frakt av post, ytterligere innskrenket i 2003. Dette gjorde, sammen med et stadig mindre behov for frakt og økt bruk av elektroniske verktøy, at mange ansatte ble overflødige.

Totalt utgjør tidligere ansatte fra Posten 39 prosent av ventelønsmottakerne. Andre store foretak er Telenor med 30 prosent og NSB med 11 prosent av ventelønsmottakerne.

ALDER VED OVERGANG TIL VENTELØNN

Ventelønnsordningen ble som tidligere nevnt benyttet for å lette omstillingsprosessen da store statlige virksomheter skulle nedbemannes på slutten av 90-tallet og begynnelsen av 2000-tallet. Figur 7 gir en oversikt over hvor gamle de som mottar ventelønn i dag var da de kom med på ordningen. Gruppene 50–54 år og 55–59 år er de som klart skiller seg ut. Totalt summerer antallet ventelønsmottakere innenfor disse to gruppene seg til 1 405. Dette utgjør 89 prosent av alle ventelønsmottakere.

Figur 8:
Dagpengemottakere ved utgangen av desember 2007 fordelt etter alder ved overgang til stønaden.

Sammenlignet med dagpengemottakerne (se figur 8), er det store forskjeller i alderssammensetningen. Her utgjør de under 40 år den klart største andelen, med 54 prosent. Som tidligere nevnt, henger den store forskjellen i alderssammensetningen i stor grad sammen med måten nedbemanningen skjedde på.

FORSKJELLER I LENGDEN PÅ STØNADS- PERIODEN MELLOM DAGPENGE- OG VENTELØNNSMOTTAKERE

Ved utgangen av desember 2007 var det i alt 26 140 arbeidssøkere som mottok dagpenger. På samme tid var det 1 578 personer som mottok ventelønn.

865 kvinner går på ventelønn, noe som utgjør 55 prosent av alle ventelønsmottakere. Av den totale beholdningen av dagpengemottakere, utgjør kvinnene en andel

på 48 prosent, eller 12 664 personer.

Det er store forskjeller i lengden på arbeidssøkerperioden for henholdsvis ventelønns- og dagpengemottakerne. Mens en gjennomsnittlig ventelønsmottaker som kom med etter regelverksendringen har mottatt ytelsen i overkant av fire år, er varigheten til en gjennomsnittlig dagpengemottaker på omkring fire og en halv måned. Alderssammensetningen til de to gruppene ved overgang til de to stønadene er også ulik. Mens ventelønn ble en del av en sluttpakke som særlig ble tilbudt de eldre arbeidstakerne, har gruppen som mottar dagpenger en helt annen alderssammensetning. Personer i aldersgruppen over 50 år utgjør den største andelen når det gjelder ventelønsmottakerne. 97,4 prosent er over 50 år (se figur 1). For dagpengemottakerne er derimot bildet helt annerledes, ved at det er de under 39 år som utgjør den største andelen (se figur 2).

Alderssammensetningen kan være en viktig grunn til at varigheten på stønadsoppholdet er så ulik mellom de to stønadsgruppene. Eldre arbeidssøkere er som oftest vanskeligere å omkvalifisere til nye ledige jobber. Dette betyr at, alt annet likt, så vil det gå lenger tid å få en arbeidssøker som er eldre ut i arbeid. For å kunne se på hvor mye denne forskjellen i alderssammensetningen utgjør har vi derfor sett på hvor lang den gjennomsnittlige varigheten blir hvis ventelønsmottakerne som kom med etter regelverksendringen, hadde hatt den samme aldersstrukturen som dagpengemottakere. Det viser seg da at denne aldersjusterte varigheten minker med 27,2 prosent i forhold til den reelle varigheten. Denne justerte varighetsperioden blir dermed på oppunder tre år, noe som likevel er langt over den gjennomsnittlige varighetsperioden til en dagpengemottaker. Vi ser dermed at den store forskjellen i varighetsperioden av stønadsoppholdet bare i begrenset grad kan forklares med forskjeller i alderssammensetningen.